

knowledge, skills, and abilities, but is not limited to, necessarily covering the personal attitudes of the person, as well as its experience. The content of the teachers' professional competence determines not only normative model of competence-qualification characteristic that reflects the scientifically based set of professional knowledge and skills. The new model of teacher's competence is scientifically sound set of professional knowledge and skills, including design and distinguishes Gnostic, analytic, projective, reflective, organizational, communication skills, and culture of teacher's communication. Thus, an important part of professional competence of teachers is knowledge and skills related to communication aspects of its activities and teacher communication

Key words: *professional competence, future teachers' professional competence, foreign language communicative competence, future teacher of foreign languages.*

УДК 378.14+373.31

Ірина Казанжи

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті окреслено нові тенденції у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів в умовах університету. Методологічні засади дослідження склали положення теорії пізнання про діалектичний взаємозв'язок педагогічних явищ, соціальну визначеність і гуманно-творчу сутність особистості. Теоретичне і практичне значення дослідження полягало в розкритті сутності таких понять, як «компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх учителів»; «інноваційна педагогічна діяльність викладача». Проаналізований досвід дозволив намітити шляхи оновлення професійної підготовки майбутніх учителів в освітньо-виховному просторі вищого педагогічного закладу.

Ключові слова: *педагогічні інновації, компетентнісний підхід, професійні компетенції, інноваційна педагогічна діяльність, фундаментальна наукова підготовка, сучасне педагогічне мислення.*

Постановка проблеми. Прийняття нового Закону про вищу освіту в Україні орієнтує на суттєве поглиблення фундаментальної і професійної підготовки випускників ВНЗ, передбачає принципові зміни характеру діяльності викладачів в освітньому просторі ВНЗ. Перехід на діалогову взаємодію зі студентами – це, перш за все, розширення арсеналу форм і методів організації навчального процесу, упровадження в практику діяльності вищих навчальних закладів педагогічних інновацій, включаючи нові інформаційні технології, технології проектування інноваційної діяльності викладачів кафедр, реалізація компетентнісного підходу, що суттєво змінює цілі, зміст і технології навчального процесу в сучасному педагогічному вищому навчальному закладі. Це особливо яскраво виявляється при вивченні педагогічних дисциплін, які є серцевиною професійної підготовки компетентного вчителя для нової школи [3, 70–73].

У процесі підготовки вчителя початкової школи важливо уявити цілісну картину тієї професійної реальності, у яку повинен увійти випускник

вищого педагогічного навчального закладу, і не просто увійти, а і швидко адаптуватися, стати лідером оновлення й високої якості освіти.

Випускнику педагогічного закладу треба увійти у школу, яка значною мірою відрізняється від тієї школи, у якій проходило його особисте дитинство. Метаморфози, що переживає сучасна освіта, виходять далеко за межі локальних змін у навчальних планах, у змісті окремих навчальних дисциплін тощо. Активно розвивається компетентнісна модель навчання на відміну від традиційної, профільна школа з великою кількістю освітніх маршрутів змінює однакове для всіх навчальне середовище. Проголошуються нові цінності освітнього процесу, стають правилом полікультурність, наукоємність, інформаційна насиченість освітніх систем.

Вирішення навчально-виховних завдань у сучасному цілісному педагогічному процесі потребує більш високої професійної кваліфікації від учителя початкової школи, формування особистості вчителя, що відповідає за ціннісно-смісловий компонент змісту освіти, за той моральний контекст, у якому відбувається засвоєння цього змісту. А це потребує посилення уваги до індивідуальних рішень педагогів, пошуку ними власних підходів, неординарних моделей поведінки.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення літературних джерел із проблеми модернізації, фундаменталізації, демократизації вищої педагогічної освіти дозволяє визначити нові тенденції у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Проблемі визначення місця власної інноваційної діяльності викладача вищої школи присвячено дослідження Л. Н. Захарової, І. В. Гребеньова, Г. І. Саранцева, Н. К. Сергеева, В. О. Рябової, Т. А. Тестова, О. І. Язикова та інших. Використання компетентнісного підходу як концептуально важливого засобу підвищення якості спеціалістів в Україні стало предметом уваги вітчизняних (О. О. Абдуліної, Г. О. Арутюнової, О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк, К. А. Жукенової, Є. Г. Іванової, О. Я. Конапацької, Г. Г. Кіт, Є. С. Палагіної, В. В. Сагарди, В. Т. Шутяка та інших) і зарубіжних (В. В. Богучарової, В. В. Чекер, Є. В. Чупрунова та інших) учених. Формування сучасного педагогічного мислення майбутніх учителів і фундаментальна наукова підготовка педагогічних кадрів висвітлюються в наукових працях В. І. Бондаря, І. Д. Бега, Л. В. Канішевської, О. Я. Савченко, Н. В. Кічу, С. А. Литвиненко, Г. В. Троцько та інших.

Метою статті є окреслення нових тенденцій у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи в наукових дослідженнях сучасних педагогів, у практиці організації навчально-виховного процесу сучасної вищої педагогічної школи.

Методи дослідження: вивчення психологічної та педагогічної літератури з питань інновацій у вищій педагогічній школі, аналіз сучасних досягнень у застосуванні компетентнісного підходу до підготовки

майбутніх учителів, анкетування студентів, тестування викладачів щодо місця власної інноваційної діяльності у професійній підготовці педагогів, педагогічний експеримент.

Виклад основного матеріалу. Сучасна педагогічна реальність висуває такі пріоритети, як: орієнтація на особистість із претензіями на своє місце в новому світі, моральний і правовий розвиток; гуманітарність і полікультурність освіти, що забезпечують мобільність і толерантність людини в сучасному світі; ключові компетенції, здібність людини до функціонального використання й оперативного оновлення знань як нового критерію освіченості; профільність, в основі якої лежить раннє виявлення й розвиток здібностей молодих людей до особистісної та професійної самореалізації в умовах ринку; створення ефективних систем управління якістю освіти.

Майбутній учитель початкової школи повинен оволодіти педагогічною діяльністю в усій повноті сутності цього поняття. Професійна педагогічна діяльність є основою для організації роботи всіх кафедр педагогічного навчального закладу. Яку б навчальну дисципліну не вивчав майбутній фахівець, він повинен розуміти, що оволодіває саме педагогічною діяльністю, певним її аспектом. Таким чином, весь викладацький колектив кафедр ВНЗ сприяє формуванню сучасного педагогічного мислення студентів. Поступово майбутній учитель початкової школи усвідомлює, що справжній педагог – завжди професіонал високого творчого рівня. Сутність його діяльності полягає в тому, щоб наблизитися до реальних учнів і засвоїти разом із ними спеціально побудований фрагмент культури, що має назву – зміст освіти [5].

Для цього ми навчаємо студентів незалежно від спеціалізації таким умінням: співвідносити освітній стандарт з реальною ситуацією розвитку учнів і поставити конкретні освітні завдання; дати смислову інтерпретацію навчального матеріалу; постійне вдосконалення методики на основі власного досвіду тощо.

Важливою функцією професійної освіти вчителя колектив кафедри початкової освіти МНУ імені В. О. Сухомлинського вважає формування спрямованості майбутнього педагога на неперервне професійно-педагогічне самовдосконалення, налаштування особистості на вирішення завдань креативної педагогічної діяльності. Формування такої спрямованості можливо, якщо педагог на всіх етапах професійної соціалізації й наступної педагогічної діяльності виступає як суб'єкт вільного свідомого вибору і прийняття педагогічної професії як пріоритетної життєвої цінності.

Навчальна діяльність у педагогічному вищому навчальному закладі повинна набути таких характеристик:

- свобода вибору освітніх траєкторій і шляхів вирішення завдань професійного становлення;
- продуктивна взаємодія викладача кафедри й майбутнього педагога, їх взаємозбагачення;

- становлення індивідуального стилю діяльності, обумовленого усвідомленням своєї унікальності, самоцінності та установки на саморозвиток;
- творчість, орієнтована на побудову кожним студентом свідомих планів, прогнозів і сценаріїв своєї професійної життєдіяльності в майбутньому [2, 114–117].

Важливою складовою готовності студента педагогічного ВНЗ до творчої професійної діяльності є формування сучасного педагогічного мислення, яке виходить за межі практичної діяльності. Воно охоплює конструювання педагогічних систем, вивчення впливу зовнішнього середовища на педагогічну систему, використання діалектики, системного аналізу й діяльнісного підходу, уміння виділяти об'єкт, предмет, формулювати гіпотезу дослідження, його завдання, виділяти зв'язки між компонентами педагогічної системи, розробляти методики навчання конкретним поняттям, фактам, планувати і здійснювати навчально-виховний процес [6].

З позиції педагогічного мислення повинен бути модернізований не лише зміст курсів методики навчання предмету, але й читання лекцій і проведення практичних занять. Теорія навчання предмету включає положення, що фіксують основні закономірності, факти, методи, питання організації навчання предмету. Більшість тем є традиційними, містяться в багатьох підручниках для студентів. Однак виклад їх слід вести в контексті системного аналізу й діяльнісного підходу з урахуванням результатів практичного досвіду вчителів. Студент повинен стати співучасником формування педагогічних концепцій [1].

Проблема випускників педагогічних ВНЗ полягає в недооцінці ролі вчителя в організації пізнавальної діяльності учнів, їх упевненості в тому, що вчитель відповідає лише за точне структурування навчального матеріалу. У дійсності ж учитель початкової школи відповідає за організацію результативної пізнавальної діяльності учнів із правильним, важливим і точно визначеним змістом [4].

Сьогодні випускник потрапляє у стохастичні умови: безперервно змінюються програми, профілі, класи й підручники, у яких учитель повинен сам вибудовувати логіку розкриття навчальної дисципліни, предмету, основ наук. Завданням учителя стає самостійна побудова конкретного варіанту змісту відповідно до вікових особливостей учнів, запитів практики й потреб розвитку самої особистості. У цій діяльності, як справедливо зазначає В. А. Тестов, технології навчання допомогти не можуть. «Навіть при найширшому тлумаченні технологія навчання не займається ні відбором змісту навчання, ні дослідженням проблем мотивації, ні обґрунтуванням принципів побудови шкільних навчальних предметів» [7].

Будь-які інновації, теоретичні розробки в межах педагогіки і психології, у галузі навчання й виховання залишаються надбанням лише їх авторів до тих

пiр, поки не будуть реалізовані в навчальному процесі початкової школи, що має предметний характер. Всі вони реалізуються через предметний зміст навчання, у ході засвоєння учнями основ наук, навчальних предметів. Отже, поза предметним полем діяльності конкретного вчителя, поза реалізацією будь-якої теорії в контексті навчального предмету вони не можуть бути засвоєні й доведені педагогами до практичного застосування.

Таким чином, важливим елементом стандартів педагогічної освіти повинна бути методична, професійна компетентність учителя, визначена нами як здібність конструювати ефективний навчальний процес для широкого кола педагогічних ситуацій у контексті навчального предмета. Методична компетентність як інтегральна характеристика має системно-діяльнісний характер, оскільки потребує реалізації у власній конструктивній діяльності достатньо складної системи наукових, психолого-педагогічних і суто методичних, пов'язаних із методиками викладання конкретного предмету, знань, умінь і досвіду діяльності.

Відповідно до концепції вивчення педагогічних дисциплін, розробленої на кафедрі початкової освіти МНУ імені В. О. Сухомлинського, метою професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя в умовах університету є розвиток педагогічної спрямованості особистості студента, формування в нього загально культурних і професійних компетенцій, що дають можливість працювати в навчальних закладах різного типу. Реалізація цієї мети здійснюється в межах компетентнісного підходу, сутність якого полягає в переході від знанневої до діяльнісної парадигми професійного навчання й виховання майбутнього вчителя. Фрагментом професійної компетентності педагога була й залишається його предметна, наукова підготовка.

Важливою складовою успішної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах університету є власна інноваційна діяльність викладача. Ефективність інноваційної діяльності викладача значною мірою визначається психологічним кліматом кафедри, мотиваційною й когнітивно-діялісною готовністю викладачів до інноваційної діяльності, традиціями кафедри, іміджем викладача.

Кафедральний рівень новацій визначається розробкою цілей вивчення педагогічних дисциплін на основі компетентнісного підходу при переході на багаторівневу модель вищої педагогічної освіти, модернізації змісту навчальних дисциплін, упровадження інноваційних технологій у процесі вивчення педагогічних дисциплін, включення студентів у реалізацію соціально-педагогічних ініціатив у навчанні, розробкою різних аспектів дослідження ефективності інноваційної діяльності.

Індивідуально-викладацький рівень – це розробка викладачами навчального змісту, методів, засобів інноваційного навчання згідно з індивідуальними особливостями і стилем власної професійної діяльності,

проектування різних форм інновацій, розробка їх науково-методичного забезпечення, експериментальна обробка й упровадження.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження дозволяє окреслити нові тенденції професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Головним напрямом інноваційної діяльності викладачів кафедри є проектування та реалізація компетентнісної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності. Важливою складовою інноваційних процесів у професійній підготовці є формування сучасного педагогічного мислення майбутніх фахівців початкової школи. Подальшого вивчення потребує проблема чіткого визначення професійних компетенцій педагогів, пошук шляхів ефективного їх формування в умовах освітньо-виховного процесу вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенев И. В. Фундаментальная научная подготовка учителя как основа его профессиональной компетентности / И. В. Гребенев, Е. В. Чупрунов // Педагогика. – 2010. – № 8. – С. 34–40.
2. Докучаева В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : монографія / В. В. Докучаєва. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 304 с.
3. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Франка, 2011. – 114 с.
4. Михайлик Л. В. Інноваційний менеджмент в сучасній школі / Л. В. Михайлик // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 2. – С. 104–110.
5. Саранцев Г. И. Формирование современного методического мышления студентов педагогического ВУЗа / Г. И. Саранцев // Педагогика. – 2011. – № 10. – С. 24–31.
6. Сергеев Н. К. Университетское педагогическое образование в современных условиях / Н. К. Сергеев // Педагогика. – 2011. – № 10. – С. 45–50.
7. Тестов Т. А. Стратегия обучения в современных условиях / Т. А. Тестов // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 16–23.

РЕЗЮМЕ

Казанжи И. Новые тенденции в профессиональной подготовке будущих учителей начальной школы в условиях университета.

В статье очерчены новые тенденции в профессиональной подготовке будущих учителей начальных классов в условиях университета. Методологические основы исследования составили положения теории познания о диалектической взаимосвязи педагогических явлений, социальной определённости и гуманно-творческой сущности личности. Теоретическое и практическое значение исследования состояло в раскрытии сущности таких понятий, как «компетентностный подход к профессиональной подготовке будущих учителей»; «инновационная педагогическая деятельность преподавателя». Проанализированный опыт разрешил наметить пути обновления профессиональной подготовки будущих учителей в образовательно-воспитательном пространстве высшего педагогического заведения.

Ключевые слова: педагогические инновации, компетентностный подход, профессиональные компетенции, инновационная педагогическая деятельность, фундаментальная научная подготовка, современное педагогическое мышление.

SUMMARY

Kazanzhy I. New tendencies in the professional training of future primary grades teachers in the conditions of university.

In the article new tendencies in the professional training of future primary school teachers in the conditions of university are described. Principles of the cognitive theory about dialectical interdependence of the pedagogical phenomena, social definiteness and human and creative substance of the personality have composed methodological bases of the investigation. Theoretical and practical sense of the investigation consists in the opening of such notions' essence as "competence approach to professional training of future teachers", "innovative pedagogical teacher's activity". Analyzed experience has allowed planning the ways of the future teachers' professional training renewal in the educational space of the higher pedagogical institution.

Passing of the Law about the higher education in Ukraine orients on the significant deepening of the fundamental and professional training of higher education institution graduates, envisage fundamental changes of teachers' activity in the educational space of the higher education institution. First of all passage to the dialogical form of interaction with the students is widening the forms and the methods of the educational process arrangement arsenal, introduction of pedagogical innovations into the practice of higher education institutions' activity, including informational technologies, technologies of projecting of department teachers innovative activity, realization of competence approach, that significantly changes aims, content and educational process technologies in the modern pedagogical higher education institution. It becomes especially brightly apparent in the process of study of the pedagogical disciplines which are the core of the professional competent teacher's training for the new school.

In the process of future primary school teacher's training it is important to imagine the entire picture of that professional reality which the graduate of the pedagogical higher education institution has to enter. He needs not just to enter but to adapt quickly, become the leader of renewal and high quality of education.

Solving of the educational tasks in modern entire pedagogical process needs higher professional qualification of the primary school teacher, formation of teacher's personality, that is responsible for the value notional component of the education content, for that moral context, in which adoption of this content takes place. It needs strengthening of attention to individual pedagogues' decisions, the research of their own approaches, extraordinary models of behavior.

Key words: *pedagogical innovations, competence approach, professional competencies, innovative pedagogical activity, fundamental scientific training, modern pedagogical thinking.*